Projektet
Svenskproducerad lammnappa av svenska lamm- och fårskinn

Projekttid 1 juni 2019 till 31 maj 2020. Slutredovisningen förlängdes pga. pandemin till den 31 december 2020.

Bakgrund
Vi i Svenska Fåravelsförbundet ville ta ett krafttag med de vita korsningsskinn som fårnäringen idag inte kan räkna in i sin ekonomi. Vi ville, i samarbete med Kero Leather AB, köra ett projekt i lite större skala för att undersöka om det kan gå att få ekonomi på vita korsningsskinn och om de kan förädlas till exempelvis nappaskinn. I dag importeras nappaskinnsprodukter av lamm till ett värde av 20 miljoner kronor. Dessa skinn kommer mestadels från Etiopien, Italien och Frankrike och saknar de värden som vi i Sverige kan ge våra skinn i form god djurhantering och miljötänk både vid uppfödning, slakt och vid beredning. En stor del lammnappa importeras även från Norge.

Projektets aktiviteter
Vi ville undersöka om det fanns några fårraser och/eller korsningar som lämpade sig bättre respektive sämre för nappaskinnproduktion.

Vi ville få en så miljövänlig produkt som möjligt så vi ville undersöka om vegetabilgarvning kunde vara ett alternativ.

Vi ville ta reda på om det fanns slakttider som var mer eller mindre lämpliga och om skinnen skiljde sig åt på höstlamm respektive vinterlamm av samma ras/korsning.

Vi ville testa och ta fram färger som var anpassade för lammnappa i kombination med ullfärger.

Vi ville undersöka hur vi gör bäst med ID märkning och spårning. Vi ville också ta reda på var på skinnet ID-märkningen bäst bör placeras för att få ut det mesta av skinnet.

Vi ville också undersöka om det kunde vara möjligt att få ekonomi i alla led, dvs från fårbonde/producent till slakteri, garveri och skinnförädlare.

Slutrapport
Svenskproducerad lammnappa av svenska lamm- och fårskinn

Projektets aktiviteter och resultat

Vi ville undersöka om det fanns några fårraser och/eller korsningar som lämpade sig bättre respektive sämre för nappaskinnproduktion.
Sammanställning tabell

Slutsats:
Det skiljer väldigt lite mellan olika raser och individer men generellt sett har Dorperkorsningar ett något tjockare och mera slitstarkt skinn med en mycket fin narvstruktur. De har heller inget ”dubbelskinn” som man kan se på många andra raser och korsningar. Även om procenten Dorper är liten i en korsning kan man se att detta arv påverkar skinnet positivt.

Vi ville få en så miljövänlig produkt som möjligt så vi ville undersöka om vegetabilgarvning kunde vara ett alternativ.

Slutsats:
Lamm- och fåskinnen svarade mycket bra på den vegetabiliska garvningsmetoden där man använder sig av mimosa som huvudgarvämne vilken har mycket goda garvegenskaper. Metoden passade bra till lammskinnen som vanligtvis är skörare och rivs lättare än exempelvis renskinnen. Lammskinnen garvade med denna metod innehåller inget krom, vilket vi ville komma ifrån.

Vi ville ta reda på om det fanns slakttider som var mer eller mindre lämpliga och om skinnen skiljde sig åt på höstlamm respektive vinterlamm av samma ras/korsning. Vi ville också se om slaktmetoderna skiljer sig åt och hur de i så fall påverkar skinnet.

Slutsats:
Fåren är inte lika känsliga som renen för slaktperiod enligt Keros erfarenheter men däremot kan slaktmetoden inverka. Att lammen flås på rätt sätt, ex. att skinnen blir symmetriska är däremot viktigt och att lammen får vatten innan slakt så dom inte torkar ut för då sitter skinnet för hårt fast och sträckskador på bukarna kan bli följderna. Projektets erfarenhet så här långt är att dom kraftigaste skinnen och hållbaraste är slaktade under hösten, medan vinterlammen kan vara lite skörare. Detta kan bero på fodertillgång och andra faktorer som måste utforskas mera men fåren/lammen MÅSTE ha ordentligt med vatten innan slakten. Man kan se tydligt på skinnen när det brister i vattentillgången.

Unga djur har känsligare narv/yta på skinnet men om man tar hänsyn till detta i garvning- och beredningsprocessen så kan man ändå få fram en fin och användbar produkt till kunden/köparen. Lammskinnen kan förslagsvis skickas för sig för att skilja ur dem och ge dem en varsammare hantering.

Vi ville testa och ta fram färger som kan vara lämpliga och anpassade för lammnappan men även fungerar i kombination med ullfärger/ullinfärgning.

Slutsats: Svart, konjak, grått, antikbrun och naturellt är de färger som vi testat och de färger som man bestämt sig för att använda sig av i nuläget. Andra färger kan också fungera i mindre skala om man samkör färgningen av lamm- och fårskinnen med renskinnen. Till exempel blått, rött och olivgrönt kan göra sig riktigt bra på lamm- och fårnappan. Att begränsa färgutbudet är ett sätt att hålla nere kostnaderna eftersom dessa färger också används i stor utsträckning på renskinnen och man alltså kan använda samma färgbad.

Vi ville undersöka hur vi gör bäst med ID märkningen och spårningen. Vi ville också ta reda på var på skinnet ID-märkningen bäst bör placeras för att få ut det mesta av skinnet.

Slutsats: att märka skinnet högst upp/längst upp i nacken har visat sig vara det mest skonsamma och även det mest ekonomiska för att få ut det mesta möjliga av skinnet. Märks de på annat ställe så kan värdet minskas med upp till 100kr/skinn.

Vi ville också undersöka om det kunde vara möjligt att få ekonomi i alla led, dvs från fårbonde/producent till slakteri, garveri och skinnförädlare.

Slutsats: priserna för saltning av skinnen på slakterierna ligger mellan 50 - 100 kr per skinn och sedan tillkommer oftast kostnaden för frakten. Detta innebär att det pris på 100 kr/skinn som diskuterades

tidigare i projektets början ger en liten, eller ingen inkomst alls, för fårbonden/producenten. Tomas Kero (Kero Leather AB) ser det som väldigt osäkert att i dagsläget sätta ett styckpris på skinnen vid eventuellt inköp, eftersom kvalitén kan variera både inom raserna/korsningarna och på individnivå.

En tanke som fanns under projektperioden var att Kero skulle kvalitetsbedöma och prissätta skinnen vid mottagandet. Dessa planer gick tyvärr om intet i och med Coronapandemin när klädföretag som Filippa K plötsligt avbokade en stor del av sin beställning. Planen var att detta klädföretag skulle köpa in ca 2000 skinn som en start för att ta fram en kollektion med en damkjol, damkappa och herrjacka som skulle lanseras hösten 2020. Efter detta prov skulle man lägga in en större beställning. Flera andra klädmärken var intresserade och väntades följa efter.

Tyvärr minskades startbeställningen ner till 500 skinn i och med att företaget fick stänga de flesta av sina fysiska butiker under pandemin. Därmed blev det en för stor risk för Kero Leather AB att köpa på sig ett stort lager av skinn utan att veta att det fanns en köpare i andra änden av kedjan. Vad som händer om pandemin skulle lugna ner sig och intresset för svensk lammnappa skulle öka är osäkert. I dagsläget är tyvärr endast löngarvning av lammnappan aktuellt.

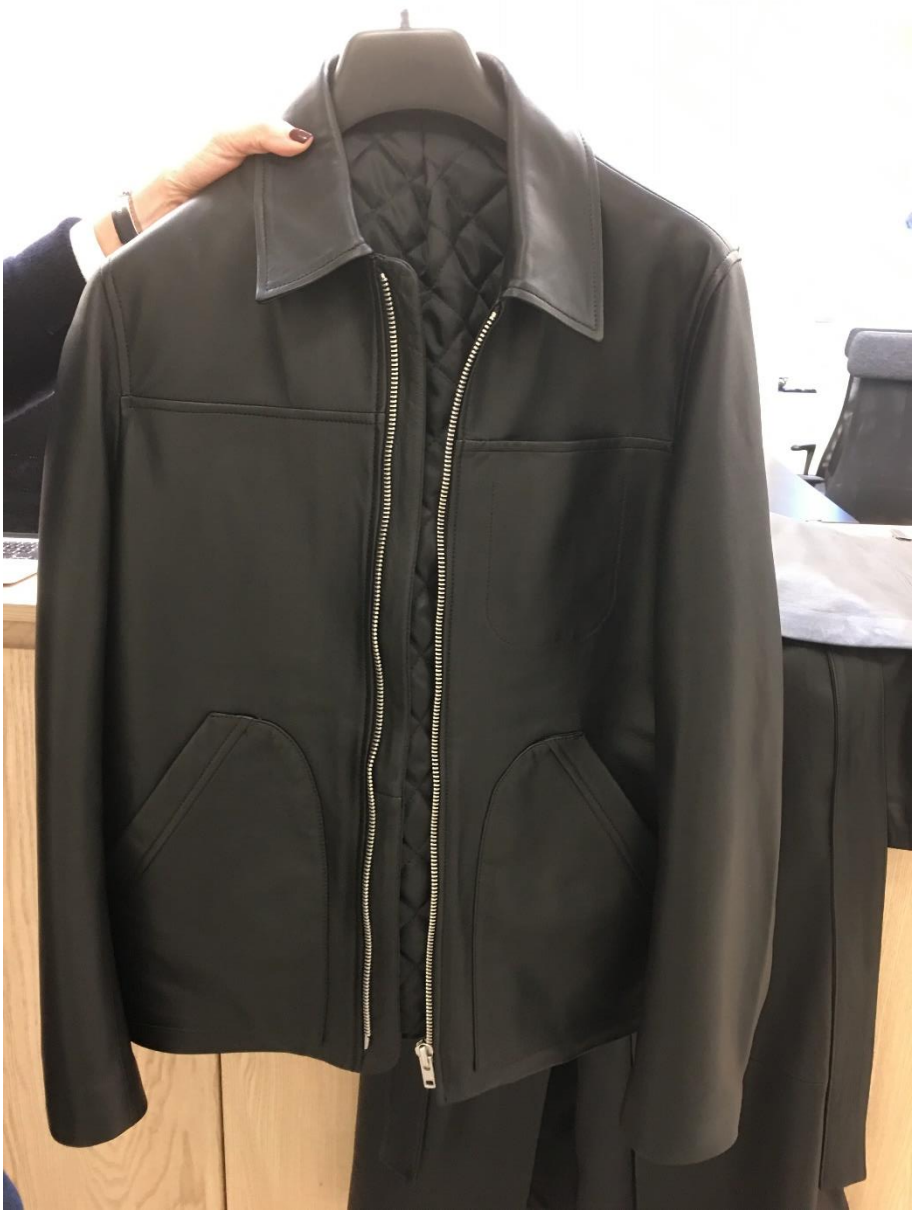

Bild på Filippa Ks herrjacka i svensk lammnappa, tillgänglig i butik hösten 2020.

Bild på Filippa Ks damkappa i svensk lammnappa, tillgänglig i butik hösten 2020.

Bild på Filippa Ks damkjol i svensk lammnappa, tillgänglig i butik hösten 2020.

Framtiden får utvisa om vi kan få ner kostnaderna i råvaruledet med till exempel bättre fraktavtal. En idé är att teckna ett slaktavtal med slakterierna, dvs att slakterierna samlar på sig återtagsskinn som sedan skickas direkt för garvning.

Det krävs också en massiv marknadsföring av de mervärden som finns i den svenska lammnappan om vi i näringen ska få mer betalt för skinnen. Kommunikation och marknadsföring av dessa mervärden måste göras i alla delar av ledet från fårbonden/lammproducenten och garveriet, till den kund som tillverkar de klädesplagg, accessoarer (väskor med mera) eller möbler/inredning av svensk lammnappa och sedan ut till konsumenterna.

Att lyfta biologisk mångfald, öppna landskap, en god djurvälfärd med mera måste kommuniceras ut till kunderna i alla leden.

Vi behöver också öka kunskaperna genom flera led i produktionen för att få fram en skinnråvara med högre kvalitet. Lamm- och fårproducenten behöver ta hänsyn till kvalitén på skinnen redan under lammens uppväxt genom ett bra foder och rikligt med vatten. Slakterierna behöver vara noggranna vid flåning, avdragning och saltning.

Kanske man kan göra någon form av informations- och marknadsföringsinsats under 2021 för en del av den återstående marknadsföringspotten men här nedan kommer en del råd och erfarenheter att ta del av som har gjorts i projektet.

Några fler saker att tänka på för att höja kvaliteten på svensk lammnappa

För att få maximal utdelning av de garvade lamm- och fårskinnen finns det några viktiga saker att tänka på inför nappagarvningen.

Så kortklippta skinn som möjligt är det bästa inför nappagarvningen men max 10 cm utsträckt ullängd kan funka på skinnen. Om skinnen är för långhåriga beckar avhårningsmaskinerna igen och det blir ohållbart med spillmängden.

Studiebesök på Kero Leathers AB i Pajala

Vi gjorde ett studiebesök på Kero Leathers AB för att lära oss mer om garvningsprocessen och för att få lära mer om vad som påverkar skinnets kvalitet. Följ med och se hur det kan se ut när lamm och fårskinn garvas och blir till den finaste lammnappa men även hur olika skador kan påverka skinnkvaliteten.

Bild på trummorna där själva garvningen av skinnen sker. En pall med renskinn till vänster.

Ca 300-500 skinn ryms i de stora ”avhårningsmaskinerna” som sköter garvprocessen. Ullen/håren plus kalken som tillsätts för avhårning kan komposteras och användas som gödning. Garveriet har gjort så med renhåren och det har fungerat mycket bra.

Kero Leathers AB har kapacitet för 2000 skinn/vecka så det finns utrymme för att garva många flera får- och lammskinn i nuläget.

Garvade skinn som ska bli till lammnappa i Filippa Ks kollektion. Skinnen krymper alltid några procent (ca 5) vid nappagarvning. Man sträcker ut skinnen efter garvningsprocessen men de kan aldrig återgå helt till den ursprungliga storleken.

Denna maskin ”hyvlar” ner skinnen och är mycket viktig för nappatillverkningen. 0,6 - 1,3 mm är den ungefärliga tjockleken på fåret/lammens skinn.

Denna maskin fungerar som en torktumlare och tar bort lösa hår plus ev slipdamm på de garvade skinnen.

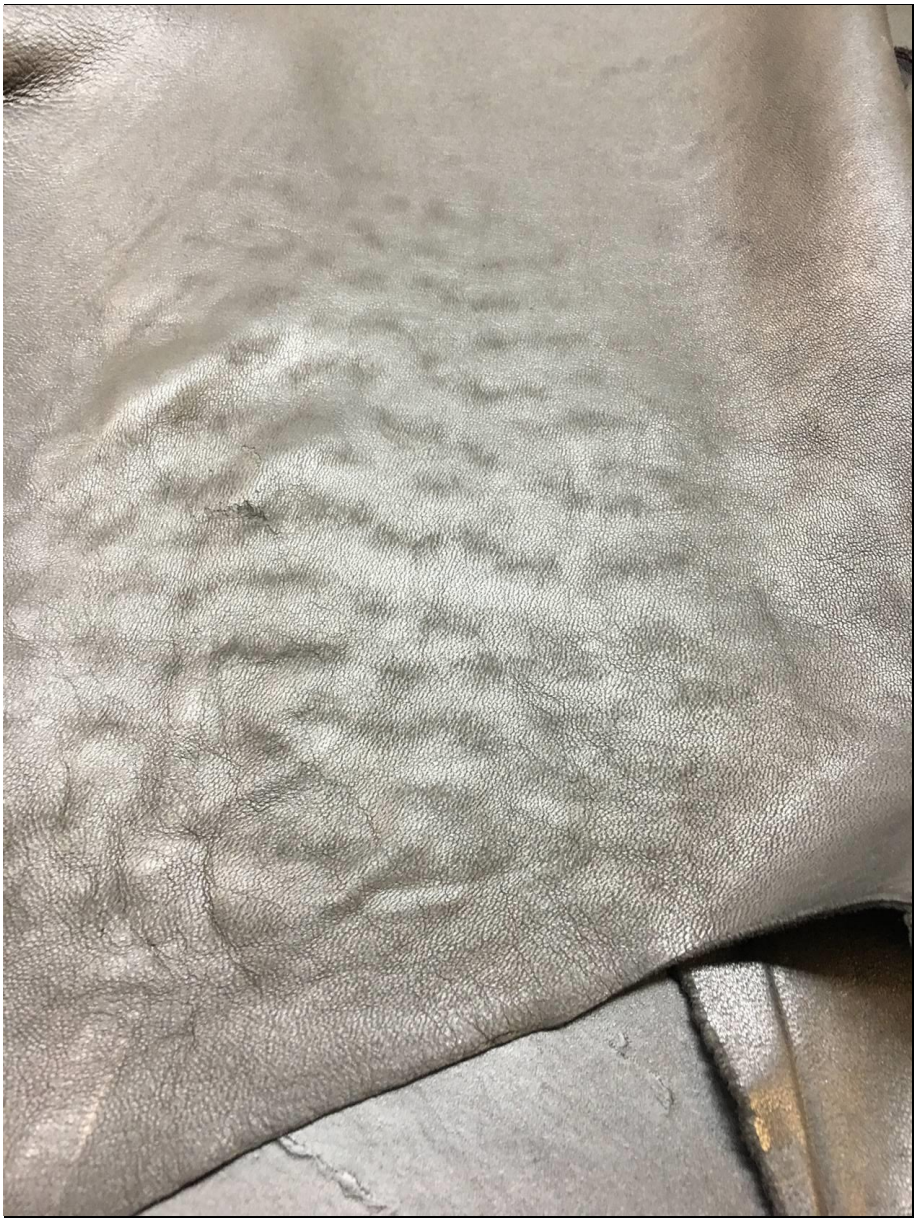

Bilden visar sträckskador som oftast kommer av hanteringen på slakteriet. De kan också bero på att djuret har druckit för dåligt inför slakt.

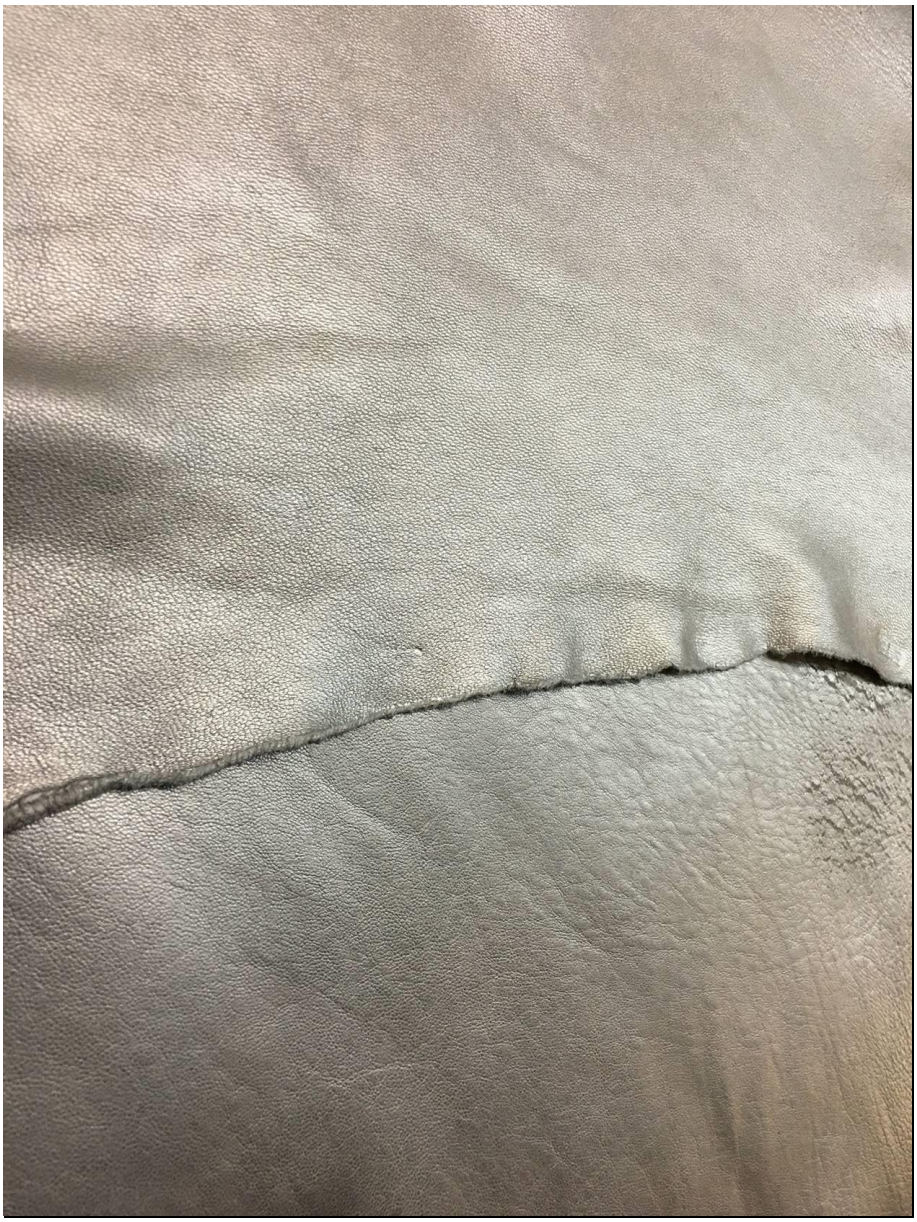

Bilden visar 2 fina skinn av lammnappa. Dorperskinnet (ovan) har en väldigt fin narvyta som uppskattas inom skinnäringen. Det är sällan något ”dubbelskinn” på Dorper som det kan vara på många andra raser.

Ju kraftigare narv desto kraftigare narvstruktur.

Obs! Bilden ovan är från en nöthud men bara för att exemplifiera vad som menas med en kraftig **narvstruktur**.

Bilden visar hur en surskada kan se ut. I detta fall på ett renskinn.

Observera skadorna i sidorna på skinnet! Se nedanstående närbild.

Bilderna visar sträckskador på buken. Med största sannolik orsaken av en flåskada på slakteriet.

De prickaktiga ränderna är sk nubuckskador, dvs början till lite sandpappersaktiga skador och beror troligtvis på hanteringen vid garvningen. Lammskinnen behöver ofta hanteras mer varsamt än tackskinnen vilket går att ordna om man skickar varje sort för sig.

Här kan vi se väl förpackade och konserverade skinn som har levererats till Tomas Kero på Kero Leathers AB. Cirka ett år håller ett välsaltat skinn.

Lite kuriosa: garvade renskinn som ska användas till trumskinn på samiska trolltrummor! Kan kanske fungera lite som inspiration för produktutveckling av lammnappaskinn i framtiden.

Författare
Claudia Dillmann
Svenska Fåravelsförbundet
Projektledare

I samarbete med
Tomas Kero
Kero Leathers AB